

בית תפארתנו

ליקוט מתורת רבותינו הק' לבית זוועהיל זלאטשוב זיע"א

תורת המגיד מזלאטשוב

רבה וענומה, ויהי כראות הרבנית את אישה בא עלו ושמח ואתרוג בידו, שאלה אותו, מאין לקח את מחיר האתרוג – ויספר לה. ויתחמץ ללבה ותקרא בחרי אף: לעשיר מאנת למכור את תפיליך והוא רצה לתת לך מכסת כסף שהייתה מציאה הרווחה למזוקתינו, ולסופר מכרתם? ודברה תפסה באף את האתרוג וכלי משים שברה את הפטמא – שניהם נשאר עומדים מדוכאים וכואבים מעתה אין לו לא אתרוג ולא תפילין, אחרי דומיה ממושכת – אמר הרבי ר' מיכלי ז"ל: "הבעל דבר" רואה כי מיכל יכעס, מיכל לא יכעס, בבקשה ממך תני לי כתונת ואלך לטבול עצמי לכבוד יו"ט.

הרבי ר' ברוך'ל נתפעל מאד מן הסיפור ויך ויצא חפניו דינרי זהב למצוות הכנסת כלה.

סיפר הרה"ח ר' אלטער טערעליע ז"ל מצעלזא [הרה"ק ר' ישראל מסאדיגורא] מעשה מהרה"ק ר' יצחק מזרחוביטש זללה"ה שאמר על סוכה אחת אשר אין בה דפנות רק סכך, והשיב אדמו"ר: מסתמא לא נבנית סוכה לכתחילה לשם סוכה ואם זונים לכתחילה לשם סוכה יש גם דפנות,

פעם אחת בחג הסוכות היה גשם שוטף על סוכן הגאון מהו' יצחק הלוי הורוויץ ז"ל שהיה אבד"ק האמצורג, ולא היה יכול לקים מצוות הסעודה. וסיפרו לו כי (איש ריבו) הדיין המוכיח הקדוש ר' איציקל דראהביטשער, יושב עם חברייא שלו בסוכה, באין גשם מפריע לחוכה. והלך צעמנו לתוך הסוכה וקיים שם סעודתו, אף שהיה נגמר בעיניו כי אך לבדו האמת והאדק, אם כל זה בדבר שהיה נוגע לכבוד שמים לא השגיח בכבודו, אף שמוזה ימלא חשיבות לאיש ריבו צמופת גדול. וכוף דבר שהוכרחו שניהם לעקור דירתם משם, ומנחת הרה"ק כו' מהו' איציקל דראהביטשער הוא בהארחוב.

שמעתי מהגה"צ רבי שמשון אהרן פולנסקי הרב מטעפליק ז"ל שהרה"ק רבי מיכל מזלאטשוב זיע"ע ישב פעם בליל חג הסוכות בסוכה ואמר: אבות הק' אברהם יצחק ויעקב מדוע אתם עומדים מחוץ לסוכה ואינכם נכנסים פנימה, אפשר כי לא האצתי אורח, ומן הראוי להביא אורח לחג הסוכות, הלא ידעתם את מצבי הקשה שאין לי לתת אפילו לחם לפי הטף שצבתי, אנא מכס הכנסו לסוכה שלי.

סיפר והגה"ח רבי בן ליון מאוסטרואווע] אשר פעם אחת ביום טוב שני דחג הסוכות בעת שישב כ"ק הה"ק מרן הרבי ר' מיכלי מזלאטשוב ז"ל ז"ל בסוכתו אמר בזה"ל: הכינו כסא בשביל יצחק אבינו שבא וכתור אושפיזאל, ואחרי זה אמר בזה הלשון: ברוך הבא יצחק אבינו אנו נגיד

אספר לכם מעשה מזקני הרב הקדוש הרבי ר' מיכלי ז"ל, שכבר ספרתי לכם אי פעם, אבל לא יזיק לכם ח"ו אם תשמעו אותו עוד הפעם, ספורים מנדקי יסוד עולם יש אשר אינם יואכים מידי פשוטם, ויש/ שהם מהוים לבוש לענין גבוה, אספור אשר ארצה לפניכם שייך לסוג האחרון. הרבנית אשת הרבי ר' מיכלי ז"ל לא היתה אשה פשוטה, מאמהות היתה (גם האופן איך נעשתה בת זוגו מעיד על זה). פעם אחת בלילה הראשון של חג הסוכות אחר הקידוש ראה את אשתו הלדקת והכיר בה כי היא עצבה, וישאל אותה על מה זה. לא ראייתי היום את האשפיזין-ענתה (כבר אמרתי כי רחתי האשפיזין פירושה ראייה רוחנית), כל הטיפלה שנפל על הסוכה – השיב לה – כל הסוכה גרם לכך. הספור הזה שקבלתיו בלי שום באור שייך לסוג הספורים שאי אפשר להבינם כלל לפי פשטום: א', היחכן שהרבי ר' מיכלי ז"ל עשה סוכתו במקום קרוב לטיפלה. ואם כל הטיפלה ממש היה הסיבה – איך לא הרגיש בדבר הרבי ר' מיכלי ז"ל גם הוא.

ורואה אני לספר לכם עוד מעשה. וזה יהיה הביאור הראשון-הרבנית אשת הרבי ר' מיכלי ז"ל היתה עוסקת אחר הסתלקותו של בעלה ז"ל בגמילות חסדים, פעם אחת הזמין לה השם יתברך מצות הכנסת כלה שלביצועה נחוץ היה סכום כסף גדול, ותשם לדרך פעמיה ותבא גם לעיר מעצבו, בהיותה שם בקרה את הרבי ר' ברוך ז"ל, ותדרוש ממנה להשתתף במצות הכנסת כלה, הוא הושיבה על כסא ויבקש ממנה שתספר לו דבר מאישה ז"ל. ותספר לו כדברים האלה היו ימים אני ובעלי ז"ל – הינו עניים מאוד – פעם אחת בא לעירנו עשיר גדול לרגלי עסקיו ועל פי מקרה נודע לו מפי סופר העיר, כי תפיליו של בעלי יקרי ערך מאד, העשיר חילה את פני הסופר ללכת אל בעלי ולהציע לו למכור את התפילין, והוא העשיר מוכן לתת כסף תועפות, תשובת ר' מיכלי היתה, כי לא ימכור את תפיליו היקרים בעד כל הון, העשיר עשה ימים אחדים בעיר ונסע לדרטו, ויגיע חג הסוכות ובשנה ההיא היו האתרוגים ביוקר גדול עגמת נפשו של הרבי ר' מיכלי גדלה מאד, כי לא השיגה ידו לקנות לו אתרוג.

ערב חג הסוכות כאשר ראה, כי כבר ירד היום ואתרוג אין לו, רץ אל הסופר ויבקש ממנו לקנות את תפיליו, למען יוכל לקנות לו אתרוג, הסופר הופתע ויאמר: העשיר היה ביכלתו לשלם הרבה, אבל אני, עני גם אנכי – מה מקוה אדוני לקבל בעד תפיליו? איני מבקש ממך – ענה הרבי ר' מיכלי ז"ל – סכום יותר גדול מן המחיר של אתרוג כשר, הסופר קנה את התפילין ויבחר לו אתרוג הדק ויביאו אל ביתו בשמחה

לכל זמן ועת לכל חפץ תחת השמים . עת ללדת ועת למוות, עת לטעת ועת לעקור נטוע וגו'. עת ספוד ועת רקוד, עת להשליך אבנים וגו' (קהלת ג). וצריך להבין מדוע בכל העתים בזה האות "ל" לפני הפועל הקשור בזמן, ומדוע בשני פעלים אלו, "ספוד" ו"רקוד", אין "ל". ואמר על כך מרן מוהר"מ (הראשון) ז"ע, שכל הפעולות האחרות המנויות שם יש להם זמן, עת ללדת, עת לנטוע, עת לשמור, עת לדבר וכו'. אולם, "עת ספוד", "עת רקוד", היינו – שהזמן עצמו סופד ועלב, והזמן עצמו רוקד ושמת.

יקרא דמלכא

הסוכות שנקרא "זמן שמחתנו", כלול באותו שבת השמחה הכללית. והענין, שעשרת ימי חשובה מחולקת לשבע ושלוש, כי העולם נבנה משבע ימי הבנין שהם ימי השבוע, וכל יום מעשרת ימי חשובה מתקן נגד אותו יום לעומתו שמכל השנה, למשל יום ראשון מתקן כל ימי הראשון (בשבוע) של כל השנה, וכן הלאה, והשלושה ימים הם חב"ד, שאחר תיקון המדות באים תיקוני הנפש מוחין דקדושה, והם בחי מקיפים אורות של סוכות.

ולמה נקרא דווקא "זמן שמחתנו", ידוע, "אין אבידה כאבידת הזמן", אבידה שאינה חוזרת לבעלים לעולם, ואין צעולם תמורתו להשלים חסרונו, ואמרם ז"ל: יפה שעה אחת בחשובה ומעשים טובים בעוה"ז מכל חיי עולם הבא, ובחג הסוכות יש בו הסגולה שנתן לנו הקב"ה הכח לתקן ע"י השמחה זמן העבר שפגמנו בו, וזה השמחה הוא שלנו ונקרא על שמינו, ויש לו כביכול נח"ר מזה, ושמחתנו הוא שמחתו כי בזמן שפוגמים בו אינו נקרא כלל זמן, שנחבטל השם ממנו. וידוע בזמן המבול שהשחיתו כל בשר דרכו על הארץ ויתעבב ה' אל לבו אשר עשה את האדם ואמר אמחה, וימטר ארבעים יום, ואמרו ז"ל (ב"ר כה) כל אותו הזמן לא שימשו המזלות, שעל ידם נעשה הזמן, וע"י נח שמאל חן בעיני ה', נשבע שלא להביא עוד מבול לשחת כאשר עשה, וזא קיום העולם ע"י נח שזה רצונו, וזה הזמן שלנו והשמחה שלנו,

זמן שמחתנו, ולקחתם – ושמחתם. סוכה שעושים אחר יום כפורים, בחי' משכן פרטי לכל אחד, מעין משכן כללי שעשו במדבר אחר מעשה העגל והיה המשכן לעדות על מחילת אותו העוון ונתרצה ונתפייס להשרות השכינה עליהם ונפלינו מכל שאר העמים, ואמרו בגמ' (סוכה ט.) שחל שם שמים על הסוכה, כמו ששורה השכינה על המשכן. והנה בני ישראל שמחים בשמחת הקב"ה ועיקר שמחתם על מחילת עונם, שהרי השראת השכינה משמשת לאות על מחילת עונם, והטעם, כי העוון מצדיל ועושה מחילה כפי ערך החטא, והיו מרגישים כאבים גדולים כמו שמרגישים כאבי הגוף. ואיתא בזוה"ק, שהתנאים כשעבר לפניהם בעל עבירה לא יכלו לסבול הסרחון שהריחו והכירו על מי שלא התפלל ולא הניח היום תפילין. והנה בזוה"ק (תיקון"ז י"ג כט.), נקראים הארבע מינים כלי קרב שבהם נזכרים המלחמה, בבחי' בואו ונשבח למי שמנחחים ושמת, נאחוני בני, וענין המלחמה, התגברות השמחה עד שמעוררים שמחה למעלה. הטעם שסוכה למעלה מעשרים אמה פסולה. (עיין סוכה ב.). לרבה,

תורה בשבילכם, על הכתוב (בראשית כו טו) וכל הצארת אשר חפרו עבדי אביו וגו' סתמום פלישתים וימלאום עפר. להנה מדה ראשונה של איש יהודי שלא להטעות את עצמו ולא לעשות משום שאחר עושה גם כן כזה, ובל"א: נישט קיין גענארכיך און ניט קיין נאך טוהענכך. והנה ידוע אשר מידת אברהם אבינו ע"ה היתה ענוה, וכמו שנאמר (שם יח כז) ואנכי עפר ואפר. ואז ראו לעשות כמותו וזה שנאמר וימלאום עפר, היינו שהיו הרבה אנשים עם מידת עפר ואפר כעין מידת אברהם אבינו ע"ה ובל"א אמר "עם איז גיווארין אסאך עפר ואפר"לך", ועל זה נאמר וישב יצחק ויחפור את בארות המים וגו', היינו להגיע למדה זאת באמת ולא לעשות מלד שכן עושה אחר, בגדר מלות אנשים מלומדה.

וכיים הגה"ח בן איון ז"ל אשר הה"ק רבי ר' מיכלי תיאר גם את תמונתו של יצחק אבינו ע"ה שהוא בעל קומה גבוה ורזה.

הרה"ק ר' מרדכי מקרעמניץ ז"ע, לא היה האף פעם מתכופף, והיה חוזר ומרדכי' לא יכרע ולא ישתחוה (אסתר ג ב). ופעם בא אליו סוחר למכור אתרוג מהודר מאוד. רבי מרדכי ראה מאוד לקנות האתרוג. אבל הכסף היה מונח בארגז, ומשמשו לא היה שם. ואמר לסוחר שיחכה עד שהמשק יבוא ויתן לו הכסף, אבל הוא לא הסכים, ורצה ללכת עם האתרוג. רבי מרדכי חשק מאוד באתרוג, ושינה מהרגלו, והתכופף הוא עצמו והוליא מהארגז את הכסף וסילס לו. היהודי הלז לא האריך ימים, ומת בתוך החודש ל"ע.

שמחת תורה

היה דרכו לומר בליל שמחת תורה בג' הקפות ראשונות עלינו לשבח, ועל כן נקוה, ועוד חיזה פסוקים (כמו ואת האנשים אשר פתח הבית וכו', (בראשית יט יא)) ישר והפוך, ונדפס ממנו כבר הקפות בנוסח הזה המקובל מהה"ק ר' איציקל קאלישער ז"ל, והרה"ק מו"ה יחיאל מיכל המגיד הגדול מזלצטצוב ז"ל, שהנוסח הזה הוא תיקון גדול בעולמות העליונים ונחלקו בין בניו ונכדיו הרבנים הדדיקים נ"י שמתמסין ג"כ בנוסח הזה.

תורת מוהר"ש

מצטער פטור מן הסוכה

בגמרא סוכה (פה:) "מצטער פטור מן הסוכה", אמר על אביו מהר"ם ז"ל שאף פעם לא ילא מסוכתו אף שהיה גשם גדול וכולם ילאו הביתה, ושאלו ע"ז, ואמר: – אני מצטער בזה אם צריך אני ללאה, וכשאני פה אינני מצטער כלל.

ויש ליתן סמוכין מהגמ' על זה, אף שבשולחן ערוך (או"ח סי' תרל"ט סעיף ז) איתא מי שפטור מן הסוכה ואינו יולא אינו אלא הדייט ואינו מקבל שכר, והוא, שבגמ' שם איתא אבל חייב בסוכה. ופריך הגמ': פשיטא ומשני, מהו דתימא הואיל ואמר ר' אבא בר זבדא אמר רב מצטער פטור מן הסוכה, האי נמי מצטער הוא, קמ"ל, הנ"מ לערא דממילא, אבל הכא אינו הוא דקא מצטער נפשיה איבעי ליה ליתובי דעתיה. ופירש"י ז"ל שם: לערא דממילא, שהסוכה מצטרתו – על כרחו – כגון חמה או אינה, ע"כ.

לאמר קרא "למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל",
עד עשרים אמה אדם יודע שהוא דר בסוכה למעלה מעשרים אמה
אין אדם יודע שדר בסוכה משום שלא שלטא בה עינא. כי הראיה
מביא זכירה ועשיה, כש"כ וראיתם - וזכרתם - ועשיתם, וכאן הידיעה
הוא העשיה, ומה הידיעה, שאריכים לדעת שהקב"ה מסבך ומגין
עלינו. ולר' זירא, הפסול שהוא דר בכל דפנות, היינו לכל הפחות שלא
יחשוב "כחי ועוצם ידי", דהיינו השליטה מספיק ללאת ידי חובתו, שלא
יתלה על הזולת. ולרבא, מספיק הידיעה שהוא דר דירת עראי ולא
דירת קבע, שהוא גר בעוה"ז, גם עיי"ז ימשיך השגחה עלינו בקביעות,
שהקב"ה יצב בעוה"ז דירת קבע, בחיי "ואשא אתכם על כנפי נשרים",
כל כרכנו עליו.

שמחת תורה

עוזר לים הושיעה נא. לל, הוא השכינה לית לה מגרמי כלום אלא
ישראל מפרנסין לאציהם שבשמים - תנו עוז לחלוקים, ובשמחת תורה
שגומרים התורה ומתחילין מחדש ומחברים "לעני כל ישראל" עם
"בראשית", נעשה עיגול. עננו ציוס קראנו, היינו ציוס שמחת תורה
שקוראים בתורה, שאז קוראים בתורה לקוב"ה, שהתורה שמותיו של
הקב"ה, והסימן ד"ק מא"ת - ב"ש, שמזדווגים האותיות ונעשה יחוד,
וד"ק הוא השכינה עם התורה, - ד' לל, ק' התורה שקוראים. עננו
ציוס קראנו, שאנו קוראים בתורה, וכל ישראל יש לו עליה, וכולם
שמחים בשמחת תורה, והחסדים מתגברים ודוחין הגבורות, ומזה
נעשה גבורות גשמים ומוליד ומלמית שפע ברכה והללחה.

מה שאנו שמחים בשמחת התורה ומכבדים אותה, והעיקר ללמוד
ולקיים. ואנו לומדים מק"ו אם הלומד מחברו הלכה אחת וכו' או
אפילו אות אחת לריד לנהוג בו כבוד, התורה שמלמדת אותנו איך
לקיים ראונו ית' עאכו"כ. והנה הקב"ה ברא העולם ע"י התורה, ובכל
חלק מהבריאה יש בה חלק מהתורה, והתורה הוא כולו שמא דקודשא
בריך הוא, "ושמנו קראת בשמך", כדאיתא ("אמרי פנחס" בראשית,
וראה "יקרא דמלכא" בראשית תשל"ו), מרבי פנחס מקוריץ ז"ל, ע"פ.
"וכל אשר יקרא האדם נפש חיי הוא שמו", היינו מה שאדם לומד
וקורא בתורה זה הוא ממש שמו. ולכך מה דאיתא "יצב גבולות עמים
למספר בני ישראל", כי כל אחד מבני ישראל, ממספר ששים ריבוא
שהעולם נחלק לבני ישראל, יש לו חלק, וריד לתקן כי בשבילו נברא.
והתיקון, לכבד התורה לכבד הזמן שלא יכך לבטלה, וזוהו אנו מתייחדין
קוב"ה אורייתא וישראל חד, וקיום העולם ע"י זה, וזהו שמחת התורה.

ויאת הברכה

בגמרא מנחות דף ל. שמונה פסוקים יחיד קורא אותם, עד וימת
משה הקב"ה אומר ומשה אומר וכותב מכאן ואילך משה כותב בדמע,
וחולק על רבי יהודה שאומר יהושע כותב שהרי כותב לקוח את ספר
התורה הזה. הענין שמכל מה שעבר על בני ישראל מזה נעשה התורה
הקדושה, ומחויב כל אדם לומר מהי יגיע מעשי למעשה אבותי
(תדא"ר פרק כ"ה) שממעשיהם נעשה תורה שלימה, ובאמת שכל מעשי
בני אדם נכתבים בספר כמו שאמרו (באבות ב', א') וכל מעשיך בספר
נכתבים, אלא שהם נכתבים ברמז למצינים ולמשכילים, ואריכים
להרבות זכיות להבין ושיתגלה לו הנעלמות.

והנה איתא בשה"ק שעיקר החשיבות ממעשי בני אדם לפני הקב"ה,
כאשר אין בו שום פניות, ומזה נעשה אותיות התיבה אבל יש לרופים
ותמורות וחליפות ונקודות, הכל לפי איכות המעשים של אדם,

והנה מצינו במיתת שרה אמנו בתורה שנה בכל כלה, וכמה קולמוסין
נשברו וכמה דיו נשפכו לכתוב בני חת (ב"ר נ"ה, ח'), והענין שאחר
העקידה של יצחק שעשה רושם בכל העולם והיא מסרה נשמתה ע"י
השטן שבישרה שכמעט שלא נשחט (רש"י בראשית כ"ג, ב'), ומחמת
גודל דלקתה שלא הושלם רצון המקום לכתה ללכת קרבן במקומו
להשלים המצוה וזכתה להפוך את שנותי לטובה, כמו שדרשו (ב"ר
נ"ה, א') בת ק' כבת עשרים ובה עשרים כבת שבע, וכולם שוים לטובה
(רש"י בראשית כ"ג, א'), לכן זכתה שהתורה מאריכה ממיתתה יותר
משאר נשים הנזכרים בתורה. ומצינו במדרש (ב"ר ס"ה, ו') על וילא
יעקב מבאר שבע, והרי כמה חמרים וכמה גמלים ילאו ואתה אומר
וילא יעקב, אלא בזמן שהלדיק בעיר הוא הדרה בזמן שיאל ילא הדרה.

ומצינו (שבת נ"ד): פרתו של רבי אלעזר בן עזריה ילאה וראויה בין
קרניה, ופריד הגמרא ופרה אחת היתה לו והרי תריסר אלפי עגלי הי'
מעשר בכל שנה, תנא לא שבו היתה אלא של שכניו היתה ומתוך שלא
מיחה בה נקראת על שמו, ואיתא (ירושלמי שבת פרק ה' הל' ד')
שהשחירו שינוי מחמת האומות על שעבר על דברי חביריו, וזאת הפרה
עשתה רושם שהביאחו לידי תשובה גדולה ונעשה מזה תורה שבע"פ.

כמו כן מצינו (במדבר ל"ג, ל"ח) שמת אהרן על פי ד', ויש לשאול וכי
ישנו דבר בעולם שנעשה ח"ו שלא עפ"י ה', אלא איך היה הסדר
שמשא וזהו נכנסו יחד למערה ושם היה מוכן מטה ומנורה ומשה
דיבר לאהרן מפי ה' כל אשר ציוה, אמר לו עלה למטה ועלה, פשוט
ידיך ופשוט, פשוט גלגלך ופשוט, קמוץ פיד וקמוץ, עלום עיניך ועלם,
(רש"י במדבר כ' כ"ז), היינו שמיחתה היתה עפ"י הציווי על כל תנועה
ועל כל פרט ופרט ציווי מיוחד, וקיים בהסכמתו וראונו הטוב כשאר
מלות התורה שעשה בחייו ממש שרבים השיב מעון וקירב ליצם של
בני ישראל לאציהם שבשמים, ועשה נח"ר להבורא בחייו וגם במיתתו,
שזה מדת הצדיקים לבטל תמיד ראונו ולהסכים על ראונו ית', ולא
לחיות רק כראונו, ואכל כולם בע"כ אתה חי ובע"כ אתה מת ובע"כ
אתה עתיד ליתן דין וחשבון (אבות ד', כ"ב).

ואכל משה רבינו מצינו (תקו"ז תי' ס"ט, קי"ד שאיפתטותא דמשה
בכל דרא ובכל אדם, נמצא שכל מה שבני ישראל מקיימין המצוות
ולומדים התורה יש למשה חלק בהם, ונמצא שגם אחרי הסתלקותו
מקיים התורה והמצוות, ונעשה מזה השמונה פסוקים, וזה בדמע לשון
תערוכות (עי' גיטין נ"ב): שבחייו ובמותו כתב. (תשי"ט)

כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פו"א: הנה מצינו מחלוקת תנאים בגמ' (סוכה יא, ב) על מה דכתיב
'כי בסוכות הושבתי את בני ישראל', רבי אליעזר אמר ענני כבוד היו,
רבי עקיבא אומר סוכות ממש עשו להם. והנה למאן לאמר שהסוכות
שאנו עושים הם זכר לענני הכבוד, היו לריכים לעשות זכר גם לב'
העניינים הנוספים שהיו לישראל במדבר והם מן ובארה של מרים.

ובצני יששכר (מאמרי חודש תשרי, מאמר י, אות יג-טז) הביא משמיה דהחיד"א לבאר הענין, דהנה כיוון שהוליא הקב"ה את עמו ממאמרים, ממילא היה לריד לדאוג להם גם למזון ומים, כי עניינים אלו חיוניים לקיום הגוף, אולם גבי 'ענני הכבוד' היו יכולים גם מצלעדיהם אלא שבכך הוכיח הקב"ה את רוב אהבתו אליו ית"ש, אשר לא רק שמספק להם מאכל ומשתה, אלא אף מיקל עליהם את טורח הדרך ע"י ענני הכבוד שיישרו הדרך וכיבסו בגדיהם, והגינו עליהם מן הקור ומהחום, ולזה עושים זכר לענני הכבוד, שהיה זה גילוי אהבת הקב"ה לישראל.

הנה הסוכה נקראת 'אילא דמהימנותא', והנה ביום זה מתווסף גם קדושת השבת, אשר אף עליה נאמר בחינת כל, כמו שאומרים (בזמר כל מקדש) 'כל כנפיך יחסיון', וכן הוא בהמשך 'ונחל עדניך תשקם' אשר גם זה מרומז יו"ט סוכה, שבו פואצים המים בששון.

והנה איתא בגמ' (בבא מציעא פה, א) מעשה בעגל שהיו מוליכים אותו לשחיטה, הלך העגל ותלה ראשו בכנפי בגדו של רבינו הקדוש וזכה, - אמר לו רבי 'זיל, לכך נוצרת'. כלומר, הקב"ה ברא בעלי חיים בכדי שצני אדם ישחטו בכשרות ויאכלו. ואיתא שרבי נענש על כך הואיל ולא ריחם על העגל באו עליו יסורים.

וכבר תמיהו בטעם שנענש רבי ביסורים, והרי השיב תשובה הגונה כי הקב"ה הועיד בעולם חיות בהמות ועופות וכן דגים, והחיר לאדם לאכלם באופן הגמות, - וא"כ למה הוי ליה לרחם על העגל. ותירצו על זה, שהטענה שהיתה מן שמיא קמיה רבינו הקדוש, שאמנם העגל מוכן ומזומן לשחיטה מיום היוולדו, אך בשעה שקבר נכנס תחת כנפי כסותך וכלל קורתך, כבר לא יכולת לומר 'כי לכך נוצרת' והיה עליך לרחם עליו.

ועל פי זה יבאר מה שאנו מבקשים (בסליחות) 'חביאלנו כל ידו תחת כנפי השכינה', כי בשעה שאנו מסתופפים תחת כנפי השכינה, אנו מוגנים מכל פגע, כמו שהיה בשעה שהלכו ישראל במדבר, אשר ענני הכבוד סוכו עליהם והגינו עליהם מכל רע.

והנה בשעה שאנו יושבים צלילא דמהימנותא בכפליים, ואנו מוקפים הן בקדושת הסוכה והן בקדושת השבת, לריכים לעורר רחמים לפני השי"ת שלא יפגע בנו שום פגע ומחלה, ולא יהיה למקטרגים שום שליטה עלינו.

(מתוך דל"ח בסעודה שלישית שבת ויו"ט סוכות תשפ"א)

בתפלות ה'ימים טובים' אנו אומרים לשונות של שמחה 'אתה בחרתנו מכל העמים... ותתן לנו ה' אלקינו באהבה מועדים לשמחה... והשיאלנו... אך הנה בתוך כל הלשונות של שבת הללו, אנו מזכירין 'ומפני חטאינו גלינו מארצנו, ואין אנחנו יכולים להעלות ולהראות'. ולכאורה כיון שאנו מצוים כל כך על שמחת יום טוב, כאמור 'שמחת בחגך והיית אף שמח', מה ענין להזכיר עניני החורבן הללו בתוך תפלת יום טוב, כי הלל הם דברים המעוררים לער על חורבן הבית.

בהקדים העיון במצות 'עליה לרגל', כי הנה מצינו שנזכר בתורה ג' פעמים מצות 'עליה לרגל'. א' - בכחוב (שמות כג, יז) 'שלב פעמים בשנה יראה כל זכורך אל פני האדון ה'... ב' - בכחוב (שם לה, כג) 'שלב פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני האדון ה' אלקי ישראל'. ג' - בכחוב (דברים טז, טז) 'שלב פעמים בשנה יראה כל זכורך את

פני ה' אלהיך'. הרי שמצינו שינוי לשונות בכל הני ג' פסוקים, כי בכחוב הראשון נכתב 'פני האדון ה'', ובכחוב השני 'פני האדון ה' אלקי ישראל', ובכחוב השלישי נזכר 'פני ה' אלוךיך'. והדברים אומרים דרשני על מה נכפל מצות 'עליה לרגל' ג' פעמים, ומה הוא ענין חילוקי הלשונות שבהם.

באלשיך הק' עמד על זה, וביאר כי הני ג' הפסוקים מורים על ג' המצבים שעמדו בהם בני ישראל, כי הכחוב הראשון עולה על חג הפסח - שהוא על נס 'אילת מצרים', שבו הראה ה' ניסים ונקמה בפרעה, אמנם כי עדיין לא נעשו ישראל לעם, ועל כן נזכר רק 'האדון ה'', ולא נזכר 'האדון ה' אלוךיך ישראל'. הכחוב השני עולה על חג השבועות שהוא חג 'מתן תורה', שבו נעשו ישראל לסגולה מעל העמים, הרי שאז חל בהם בחינת 'האדון ה' אלוךיך ישראל'. והכחוב השלישי עולה על חג הסוכות, שבו אחר מחילת עונות בימים הנוראים, אשר אז כאשר עובדים ישראל את השי"ת מאהבה, על כן ראוי להיות בו בחינת 'פני ה' אלוךיך' - היינו אלוךיך שלך, שקיבל כל אחד אלוךותו יתברך באהבה.

ולתפרץ את הקושיא שהזכרנו בראשית הדברים, על מה מזכירים בתפלת היום טוב 'ומפני חטאינו גלינו מארצנו', בהקדים מה שמצינו בגמרא (תענית כט, א) על ענין שזכו המרגלים בחזרתם לתור את ארץ ישראל, שאמר להם הקב"ה 'אתם זכיתם זכיה של חנם ואני קובע לכם זכיה לדורות'. והדברים אומרים דרשני, וכי משום שזכו לילה אחת, לריכים להם לזכות 'זכיה לדורות'. אך הביאור צ"ה, כי מאחר והזכיה היתה מתוך התמרמרות וטענות - נענשו על כך.

לעומת זאת, מצינו סוגי זכיה של התרגשות ושל געגועים וכו', כגון זכיה של 'פרידה', כאשר לריד האדם להפרד מידיד טוב הנוסע בעבר לים, אשר העינים זולגות דמעות של פרידה, או כאשר נפגש אדם עם ידיד שלא פגש אותו כל כך הרבה שנים, והגעגועים התרבו מאוד, הרי שזעת ה'פגישה' פוראים שניהם בזכיה של התרגשות.

ובזה יתבאר, כי בחג הסוכות אחר שזכו ישראל למחילה וסליחה ביום הכיפורים, וזוכים לעבוד את הקב"ה באהבה, ומודים לו יתברך 'אתה בחרתנו מכל העמים, אהבת אותנו' - הרי שאז הגעגועים פוראים מאליהם דמעות שליש 'ומפני חטאינו גלינו מארצנו'. כי דוקא מחמת שאנו זוכים לקרבת ה' בשמחה, הרי שהלב מצפה ומיחל מתי נזכה לקרבת אלוךים ולשמחת עולם בשלימות.

(דל"ח בשוה"ט שמחת בית השואבה תשפ"ג)

מאות סוכה מסוגלת לענווה ושלמות

והנה 'סוכה' מסוגלת לענווה ושלמות, וכמו שביאר בכלי יקר, ללא לחינם נתקן מצות סוכה אחרי תקופת 'באספך מגרנך ומיקבדך', כי הנה אחרי שאוסף האדם את תבואתו, יכול להתמלא גאוה אשר כוחו ועצם ידו עשה לו את החיל הזה, ולזה ציוונו הבורא ית"ש לשבת בסוכה, כדי שיוסר אותו הגאוה, ועל דרך זה פירש בצני יששכר (מאמרי חודש תשרי, מאמר י, אות ז) 'סוכה' ר"ת 'סומך ועוזר כל הנופלים', דהיינו שהסוכה מסוגלת לשפלות בצחינת 'נופלים'.

ניתנה לנו הרשות להחזיק בדינו את שרביטו של אבינו מלכנו, ולנענע בו להשפיע כל טוב שבעולם, מבלי שיטטין המקטרג.

וזהו הטעם שאכל אומות העולם 'אין הקב"ה מלכך מחשבה טובה למעשה', כי המלך פועל הכל על פי הדלק והדיו, משא"כ אכל בני ישראל שהקב"ה מלכך מחשבה טובה למעשה, מחמת שהקב"ה הוא להם כאב לבנים, ועל כן רשאי הוא לחוננם לפנים משורת הדיו.

ועל פי כל זה יבואר הטעם שהסמך הכתוב ענין 'ציוס הראשון' ומשמעותו המורה על הפיכת העונות לזכיות, לענין ארבעת המינים דוקא, כי הוא מורה על אהבת אב המתיר לבניו להשתמש בשרביטו, אשר אף בני ישראל משיבים לו אהבה עצומה, אשר בשל כך נהפכים העונות לזכיות.

ובזה מה נאה היום הזה – יומא דאישפוזא דמשה רביא מהימנא, אשר איתא בספה"ק ד'מש"ה רבינו' בגימטריא תרי"ג, ולרמז בא על כך שהוא הביא לנו את התורה הק', אשר משם תולדות חיים – תרי"ג המאות, אשר הם המוסיפים לנו את הזכיות.

והנה איתא דאחפשוטיה דמשה בכל דרא ודרא (עיי' תיקו"ז קיד, א), ובכל אחד ואחד מישראל (כמבואר בכתבי האריז"ל), אשר כל אחד ואחד מישראל שיושב ועוסק בתורה יש בו נילוף של משה רבינו עליו השלום הנמלא בתורה הק', ועל כן יש לנו בהאי יומא להתדבק במשה רבינו עליו השלום בתורה הק' ובתרי"ג המאות הכתובות בה.

(דל"ח בשוה"ט שמחת בית השואבה תשפ"ב)

פז"א: מה גדול היום הזה אשר בו שולחים הפתקאות שנכתבו בימים הנוראים, ואף מי שלא נגזר דינו לטובה, יכול עדיין לשנות את החתום לטובה, וזהו מה שאנו מבקשים ותיטיב לנו החתימה'. ועוד הוסיף בבני יששכר שהחתימה ציוס הושענא רבה הוא 'חותם בתוך חותם' (מאמרי חודש תשרי ריש מאמר י"ב), כדי שלא יהיו פתחון פה למקטרגים. ובפרט שהיום הזה הוא המקרב אותנו ליום שמחת תורה, אשר עליו אמרו לדיקים שכל תכלית עבודת הימים הנוראים הוא כדי לזכות לבוא לאמירת 'אתה הראית לדעת' ציוס שמחת תורה.

ולריך להבין מדוע נקרא שמו 'הושענא רבא', והלא ידוע שכאשר הוסיפו את התואר 'רבא' כגון 'קידושא רבא', כיוונו לכך בלשון סגוי נהור (עיי' פרש"י פסחים קו, א ד"ה קידושא), וא"כ מדוע יכנו יום נעלה כזה של מחילת עוונות בשם 'רבא' בלבד. ויש שפרשו שנקרא שמו רבא של שם שהוא יום תפלה, ותיבת 'רבא' ר"ת 'רוממות א-ל בגרום' (תהלים קמט, ו) המרמז על עניין התפלה. ואכן זהו יום המיוחד לתפלה בכוונה, ועוד נהגו ללכת בו בבגדי לבן כבימים הנוראים, כי יום זה גדול ונורא לפעול בו גדולות ונאורות.

והנה איתא במדרש, ילמדנו (ילקוט תלמוד תורה – בראשית אות נו) מאי כי אחד קראתיו, אמר הקב"ה: 'אני יחידי בעולמי ואתה יחידי בעולמך', וטוב לו ליחיד להלך עם היחיד, אברהם היה יחיד שהכיר את בוראו, וכך אמר לו הקב"ה, עתיד אני לתת לבניך יום מיוחד לכפר בו עונותיהם, וזהו יום הושענא רבה. שהוא כ"א בחודש תשרי. ואברהם היה דור כ"א לכן קיבל יום כ"א.

ועל פי זה נראה לפרש, להנה בשנה זו שלא היה האפשרות לשמח

יחדיו צרוב עם, לכל הפחות נעשה כמעשה אברהם שהיה 'יחידי', לשבת ביחידות עם קבוצה קטנה של בחורים, על מנת להתכונן לקראת עבודת היום, ונקבל על עצמינו יחדיו להשתדל להתפלל את תפלת יום הושענא רבה בהתלהבות, ובכך לבוא ליום שמחת תורה בלב שמה כי ראה אלוקים את מעשינו, וזכינו לפתקאות טובים.

ונסיים בזכרה שהיתה שגורה אצל החסידים ברוסיה, 'א גוט קוויטעל מיט גאלדענע אוחיות', וימלא ה' משאלות לבנו לטובה ולזכרה, ונודה להשי"ת על שאנו זוכים להתכנס יחדיו בצריאות השלימה, אשר בתקופה האחרונה אנו יודעים כולם עד כמה לריכים להתפלל על כל דבר ועניין, ובזאת נשכיל להתפלל ולבקש מאת שוכן במרומים שיילך את עמו ישראל מכל פגע ומחלה, ויכתוב אותנו יחד עם כל עם ישראל בספרן של לדיקים גמורים.

(מתוך שוה"ט ליל הושענא רבה תשפ"א)

במשנה (ראש השנה א, ב) 'בארבעה פרקים העולם נדון, בפסח על התבואה, בעצרת על פרות האילן, בראש השנה כל באי העולם עוברים לפניו כבני מרון, שנאמר (תהלים לג, טו) 'היוצר יחד לבם המדין אל כל מעשיהם, וצחג נדונין על המים'. ויש לדקדק, דעל כל שאר הימים טובים שנידונים בהן, סמך על הנאמר בתחילה 'בארבעה פרקים העולם נידון' משא"כ צחג הסוכות שהוסיף התנא וכתב 'נידונים על המים', ולכאן' הוה ליה למימר 'וצחג על המים'.

ולתקדים צענין 'ניסוך המים', כי הנה מינו שקבעו שמחה גדולה לכבוד ניסוך המים, כידוע גדול השמחה שהיתה בבית המקדש, וכמו שאמרו חז"ל (סוכה נא, א) 'מי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה שמחה מימיו'. ויש להתבונן לשמחה זו של ניסוך המים מה עושה. אמנם בירושלמי (סוכה ה, א) ביאר שמטרת 'שמחת בית השואבה' היא משום שמס שואבים רוח הקודש. אך אין מקרא יולא מכדי פשוטו, שעיקר השמחה היא בצביל ניסוך המים.

ונראה לבאר להנה ידוע כי חג הסוכות מכוון כנגד יעקב אבינו כדכתיב (בראשית לג, יז) 'ויעקב נסע סכתה ויבן לו בית ולמקנהו עשה סוכות', והנה הראשון שקיים מצות ניסוך המים היה יעקב אבינו, כדפירש בתרגום יונתן על הכתוב (בראשית לה, יד) 'ויבן יעקב מצבה במקום אשר דבר אתו מצבת אבן ויסך עליה נסך ויאק עליה שמן', שבאותה מעמד קיים יעקב אבינו 'ניסוך המים' על גבי המזבח קודם שילך עליה שמן. והנה איתא במדרש (בראשית רבה ה, ג) שמים התחוננים נקראו 'מים זוכים' משום שבצבי נחפרשו מן המים העליונים, והיו אומרים אף לנו שלא זכינו להיות קרובים ליוצרנו, וניחמם הקב"ה שעתידיים הם ליקרב על גבי המזבח במלח ובניסוך המים בחג הסוכות שאז הם מתקרבים ביותר ליוצרים.

והנה מידה זו של 'מים' שהם תחוננים נותרה להם, אשר ניכר בהם מידת הענוה, כי היכן שגופכים אותם תיכף מולאים את מקומם, אם בנקב רחב או צר, ואין עושים 'יש' מעצמם כי הרי טבעם ודרכם לירד ממקום גבוה למקום נמוך, וכמו שאמרו חז"ל (תענית דף ז, א) שהתורה נמשלה למים, מה מים מניחין מקום גבוה והולכין למקום נמוך, אף דברי תורה אין מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה.

(דל"ח בשוה"ט שמחת בית השואבה תש"פ)

פר' בראשית

תורת המגיד מזלצטש

היה בחירה, והיו מוכרחים לחטוא, והיה נשאר הקושיא שידע כביכול ב"ה שיחטא האדם ולמה בראו, מה שאין כן עכשיו שנברא בדיבור, אזי אין הידיעה מכריח את הדיבור, ונשאר האדם שנברא בדיבור אלכל הבחירה, וביד האדם הוא לעשות כחפצו, אם הטוב או הרע ח"ו ותבינו אחיי כי המה דברים עמוקים מאוד.

וזהו גודל התענוג שמקבל האין סוף אמיני, מזה האדם השפל והגבזה בחומר עכור, ואשר לפתח חטאת רובץ, ואם כל זה הוא מואם ברע ובחור בטוב, אין לך נחת גדול ליוצרו יותר מזה, והבן.

תורת מוהר"ש

ויטע ה' אלהים גן בעדן מקדם וישם שם את האדם אשר יצר (ב'), מלינו בתורה, להקדוש ברוך הוא שם את אדם הראשון בגן עדן קודם שזכה וטרם קיים אף מורה אחת, ולא גירשו משם עד שעבר עבירה, כי האלהים עשה את האדם ישר (קהלת ז', כ"ט) באופן שיכול תיכף ומיד לקבל השפע בלי שום זכות מקודם, רק הזהירות מלחטוא, וזה "אף לא פעלו עולה בדרכיו הלכו" (תהלים קי"ט, ג'), במה שלא עושים עולה נחשב בדרכיו הלכו, ונמלא שיש להזהר מלחטוא ח"ו יותר מלחזור אחר מלות, כי יכולים לקבל גן עדן רק בזהירות מלחטוא.

אעשה לו עזר כנגדו (ב', י"ח). שהכנגדו יהי' לו עזר, היינו שתי' לו עזר ע"י ההתנגדות.

יקרא למלכא

ויעש את שני המאורות. רש"י שוים נבראו ונתמעטה הלבנה על שקיטרוגה ואמרה ה"א לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד. ואיתא בגמ' (חולין ס'): שהלבנה לבסוף לא רצתה להתפיס ואמר הקב"ה הביאו עלי כפרה, ולא הי' ברצונה להתמעט שאמרה לפי שאמרתי לפניך דבר הגון אלך ואתמעט? וה' אמר הביאו עלי כפרה זה שעיר ראש חודש שנאמר עליו חטאת לד', והיא נשארה בדיושה על שביישה להשמט מפני שהיתה חונתה שהשמט יתמעט או שהיא תתגדל אורה, ולבסוף השמש עמד בגבורתו וע"ז נאמר (גיטין ל"ו): הנעלבים ואינם עולבין שומעין חרפתם ואינם משיבים עהכ"א ואוהביו כלאת השמש בגבורתו (עי' בד"ק מצעלי תוס').

והנה הלבנה חשבה בטעם קיטרוגה שהרי הכל ברא לכבודו ולעמנו, ולפי דעתה כריך להיות מכל נברא כבוד מיוחד ואם יהיה שניהם שוים אין זה כבוד מיוחד, וזה ה"א לשני מלכים שישתמשו בכ"א, וזה שאמרה לפי שאמרתי לפניך דבר הגון, שדברה בעד כבודו ית'.

ואפשר שטעם שנבראו מתחילה שניהם שוים שלא ליתן פתחון פה ומכסול לבני אדם לטעות ויעבדו אותו, כמו שאמר הקב"ה לא טוב היות האדם לבדו שיאמרו הבניות אני יחיד בעליונים והוא יחיד בתחתונים ומעתה קרוב הדבר להטעות בני אדם (רש"י ב' י"ח), אמנם זה הענין נוגע לכבודו וכאילו ח"ו יש פחד מאיזה דבר, כמו שבשליחת האדם מגן עדן נאמר ועתה פן ישלח ידו ואכל מעץ החיים וחי לעולם

יקוו המים מתחת השמים וגו' ותראה היבשה ויהי כן. היינו כשאלם עשה עבירות הרבה, היצר הרע אומר לו שאי אפשר לו לעשות תשובה, וזהו יבשה לשון יבשות, שאומר לו שאין לו שום מעשים טובים. על כן מזהיר אותו שלא ישמע לו, כי בולאי בתשובה יכול לתקן כל העבירות שבעולם, וזהו ותראה היבשה, שיהיה יכול להיות כלי מחזיק וראוי לכל טוב על ידי התשובה, אף שנראה בעיניו שיש בו יבשות, אמון.

ויכל אלוקים ביום השביעי מלכתו אשר עשה וגו', פירש רש"י מה היה העולם מסר מנוחה, באת שבת באת מנוחה. הנה שמעתי בזה מפי מחותני הרב הקדוש האלוקי מ"ו יחיאל מיכל מגיד דברי אמת זלה"ה, שדקדק הלא לכאורה מילת מנוחה ומילת שבת מובן אחד לשניהם שהוא לשון שביחה, ולזה לא היה כריך לכתוב רק היה העולם חסר מנוחה עד שבת יום השבת. ופירש הוא ז"ל כי מילת שבת נגזר מלשון השבה, רוצה לומר ששבים כל העולמות למקומם האמיני, ומילת מנוחה הוא לשון נחת.

וזה כוונת רש"י ז"ל היה העולם חסר מנוחה, רוצה לומר, שאין זה לנחת להם לפי שירדה כל אחד ממקומו. בא שבת, רוצה לומר, ששבו כל אחד למעלה למקומו, ואז בא מנוחה לנחת להם, ע"כ דברי קודשו ודפח"ח.

אחיי אגלה סוד נפלה שלמדתי ביום אתמוול בליה בגן עדן העליון בחלום. מה שאלתי שמפני מה כל הברואים שנבראו בעולם הזה נאמר בתורה, ובריאות עליונים שרופים ואופנים וחיות הקודש, וכל זבאות העליונים שהאמות מאמינים, דהיינו בגלגלים ומזלות עד אין חקר, שהם גדולים מאוד וחיים וקיימים לעד, לא נזכרו בתורה, וזו הבריאה השפלה והגבזה שהוא כלל עובר נאמר בתורה, והבריאה עליונה לא נאמר בתורה. והשיבו טעם אמת, מלך שכל העולמות עליונים נבראו אך במחשבה, ולזה אינו באפשרי היה להעלות על הכתב, מלך שהמחשבה של בורא עולמות אינו בשום תפיסה כלל, ואיך היה אפשר להעלות זו המחשבה לכתוב בתורה, אבל זה העולם נברא באמירה, כמ"ש רבותינו ז"ל בעשרה מאמורות נברא העולם וכמ"ש ויאמר אלהים יהי אור, יהי רקיע, וכן כל הברואים, לכן היה באפשרי לכתוב כל הברואים, כמו שאמרו ז"ל הסי"ת אומר ומשה כותב, היינו שכתב אלו הדברים שהיו באמירה, אבל המחשבה לא היה באפשרות משה שיכתבה, שלא היה למשה תפיסה בהמחשבה כלל, והבן.

ושאלתי עוד ולמה לא נברא זה העולם גם כן במחשבה כמו העולמות העליונים שנבראו במחשבה, והשיבו לי מזה הטעם, כי באם היה נברא זה העולם גם כן במחשבה לא היה בחירה, וכמ"ש תירוצ על קושיית הרמב"ם ז"ל בענין ידיעה ובחירה, שהם ידע הקב"ה שיחטא האדם אם כן מוכרח הוא לחטוא, אומנם שהידיעה שיחטאו אינו מכריח, מלך שהיה מחשבה גדומה אברהם וזערו אחריו שיעשו את הטוב, ואילו היה זה העולם נברא במחשבה, והיה זה המחשבה שיחטאו ומחשבת בריאת האדם בשוה, והיו שני מחשבות קודמות שוות, ולא

ויש לדקדק על זה דלכאורה הדרא קושיא לדוכתיה, וכי על ידי שהאריך הקב"ה בתורה את כל מה שנברא בכל יום ויום – בזה יאמינו אומות העולם בשייכות ארץ ישראל לעם ישראל, והלא סופרים הם בעיקר בכל אופן.

בהקדים מה דאיתא בגמרא (נדרים כג:) אמר רב אדא ברבי חנינא אלמלא לא חטאו ישראל – לא ניתן להם אלא חמשה חומשי תורה וספר יהושע בלבד – שערכה של ארץ ישראל הוא, מאי טעמא כי 'ברוב חכמה רב כעס' (קהלת א, יח). ופרש"י, 'מפני שערכה של ארץ ישראל הוא' – שכתוב בו ערך חלק של כל שבט ושבט ולא סגי' בלאו הכי, ולפי שבעטו וחטאו נוסף להם רוב חכמה שאר הספרים להטריחן יותר, ע"כ. הרי כי אלמלא חטאו ישראל היה די בחמשה חומשי תורה וספר יהושע, ואילו כל שאר הספרים שזידינו מן הגביאים והכתובים – זהו רק מחמת שחטאו ישראל.

והנה יש לדייק בלשון הגמרא 'מפני שערכה של ארץ ישראל הוא' – כי כונת הדברים הוא, כי יש מלות רבות בתורה שהם תלויים בארץ, ונמצא כי שלימות התורה כרוכה בארץ ישראל, ואם כן הוי אמור כי התורה והקב"ה וישראל הם כרוכים זה בזה. ויש אף להביא אסמכתא לכך כי שלימות התורה תלויה בארץ ישראל, כי הלא כיון שצאו ישראל בעת קבלת התורה לתכלית המרוצה ולדגרה רוחנית עילאית שבה היו דומים למלאכים, היו יכולים להוותר בהר סיני ולהנות מן המן והבאר וענני הכבוד, ולמה היה להם להמשיך לארץ ישראל, אלא כי בהכרח דשלימות התורה וכלל ישראל היא שיבואו ישראל לארצם. אולם על זה יש להוסיף, כי כח אחיזתם של בני ישראל בארץ הקודש – הוא רק בכח קיום התורה והמלות, והו מרומז בדבריהם 'מפני שערכה של ארץ ישראל הוא' – כי התורה הק' הוא כח האחיזה של בני ישראל בארצם.

ועל דרך זה יש לדרוש על הכתוב שהביא רש"י הנזכר ראיה לדבריו – 'ומה טעם פתח צבראשית משום 'כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים' – כי לכאורה לפי דברי רש"י אשר מטרת אריכות כל סדר צריאת העולם הוא כדי להוכיח לצריאת העולם – הלא היה צריך להביא ראיה מן הכתוב 'כח מעשיו הגיד לאומות העולם' – אך לא כן כתיב, אלא כי 'כח מעשיו הגיד לעמו' כתיב – כי בזה לימד רש"י כי עיקר המטרה היא ל'הגיד לעמו' – שצני ישראל ישגנו לעצמם תמיד את אשר הקב"ה הוא זה שהכניסם לארץ ישראל, וזאת על ידי קיום התורה ומלותיה בכל פרטיה ודקדוקיה, ורק על ידי כל זה יש לצני ישראל כח אחיזה בארץ ישראל, ותולדק עובדת ישיבתם בארץ ישראל לצב ייחשבו כליסטים בעיני עצמם, כפי שיטענו כנגדם הגויים.

והנה למרות שבענין גופי תורה מקצרת התורה"ה במילותיה עד שרבי עקיבא היה דורש על כל תג שבתורה תלי תלים של הלכות, הרי שבענין ארץ ישראל היא יולאת מגדרה ומקדישה יותר מחומש שלם, ללמדך איזה חשיבות רוחשת התורה לארץ ישראל ולקנינה וישובה בידי עם ישראל, וגם פתיחת רש"י הק' את פירושו לתורה בדברי אגדה אלו – מצביעה על החשיבות הרבה שהוא מייחס לארץ ישראל וליישובה על ידי בני ישראל. (מתוך דל"ח בסעודה שלשית תשפ"ד)

פירש"י (ג' כ"ב) ומשיחיה לעולם הרי קרוב להטעות הצריות ולומר אף הוא אלוקי, ואיתא (קידושין ל"א). ראש דברך אמת, מה שאמר בעשרת הדברות אנכי ה'א, ע"י שאח"כ אמר כבד את אביך ואת אמך שמתחילה קודם ששמעו כבד אמרו שלכבודו הוא דורש ואח"כ הודו שאש דברך אמת ע"כ. היינו שצלי נגיעת עצמו אלא לטובתנו, וא"כ יהי הפירוש הכל ברא לכבודו לא כפירוש הלכנה לכבודו עצמיותו וטעתה שצברא שניהם שזים שאל"כ יש מכשול ויש לו נגיעה, אלא לכבודו היינו בני ישראל כפירש"י (א' א') צבראשית כל הצריאה בשביל ישראל, ולפי טעות הלכנה הוכרחתי למעטה, והמכשול שיאל מזה הביאו עלי כפרה.

והנה ידוע החטא עצמו הוא העונש, כשיחגלה הדעת, שאין לך נידון צריחוק מקום כמו החוטא, ועיקר שכר ועונש המלות והעצירות כבוד שכר מלוא מלוא שכר עבירה עבירה (אבות ד' ז'), וכונת הצריאה לגלות הצחירה ביד כ"א, והמלוא הוא גן עדן בעצמו והעבירה היא הגיהנם בעצמו, ועי"ז מתגלה ומתברר הסיגים והקליפות ואלא לפועל הצירוף וכונתו ית', ולזה נידונה הלכנה צריחוק מקום, וכמו בהצדלות המים עליונים לתחתונים הובטחו שיקחו מלח לכל קרבן לפי מים התחתונים (רש"י ויקרא ז' י"ג) שהקרבנות באים לתקן החטאים, והם צחי' אור חוזר, כך ע"י תשובה מתקן האור שנחסר ונפגם, וזה ע"י בית המקדש שמביאים שם קרבנות, ומה שנסלח האדם מגן עדן שלא יאכל מעץ החיים אחר שחטא וע"י חטאו נתערב כל דבר שבעולם רע וטוב, וירדה ממדרגתה הקודם למנוע בני אדם שלא יתקלקלו יותר ויבואו לטעות אם האדם יהיה לעולם זה ענין לא לכבודו ונגיעה אלא תיקון והסרת מכשול. (תשל"ב)

כ"ה מרן אדמו"ר שליט"א

צפרשתו (צבראשית א, א) 'צבראשית צברא אלוקים את השמים ואת הארץ', פרש"י (צבראשית א, א) אמר רבי יצחק לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מ'החודש הזה לכם' (שמות יב, ז) שהיא מלוא ראשונה שנלטו בה ישראל, ומה טעם פתח צבראשית משום (תהלים קיא, ו) 'כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים', שאם יאמרו אומות העולם לישראל ליסטים אתם שכצפתם ארצות שבעה גוים – הם אומרים להם כל הארץ של הקב"ה היא, הוא צבראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, בצרכו נתנה להם וצרכו נטלה מהם ונתנה לנו.

הנה לכאורה הוקשה לרש"י, כי הלא כיון ועיקר מטרת התורה היא כדי ללמד את תרי"ג המלות – אם כן היה ראוי יותר להתחיל מן 'החודש הזה לכם' שהיא המלוא הראשונה שנלטו בה ישראל, ולמה פתחה התורה ב'צבראשית', וכמו כן יש לדקדק, דאף אם יש להזכיר את ענין 'צריאת העולם', די היה להזכיר את ענין צריאת העולם בקיבור, כגון שיכתב 'אשר במאמרו צברא שחקים וברוח פיו כל לבאש', ולמה היה נלמד להאריך בה כל כך בכל פרט ופרט. – ועל זה מיישב רש"י, כי כל אריכות זאת אשר פתחה בה התורה היא כדי שיהיה בזה מענה לשון לאומות העולם, אשר את כל העולם כולו צברא הקב"ה וצרכו נתנם לישראל, ובכך להלדיק את הזכות המוסרית של ישיבת בני ישראל בארץ ישראל.

